

MAŠČEVANJE IN ZASTRAŠEVANJE

V videmskih zaporih čaka na sodbo sedeminpetdeset bivših partizanov, beneških Slovencev iz Nadiške doline. Po desetih, enajstih, dvanajstih letih so obtoženi izdajstva domovine, umorov, oboroženega rop, požigov in še cele vrste dejanj. Bili so bojovníki za svobodo in demokratične pravice na strani zaveznikov proti fašizmu, a jim hočejo tožilci vtisniti žig napadnih zločincev. Ogorčenje poštene javnosti, ki pošilja ostre ugovore proti takemu početju in opozarja na 16. člen mirovne pogodbe, ki jo je Italija dolžna izpolnjevati, je doslej naletelo na gluha ušesa. Obtoženci se bodo morali slej ko prej zagovarjati pred videmsko poroto. Zagovor ne bo težek, če bosta pri sodnikih prevladovala zdrava pamet in čut za pravico. Ne moremo še verjeti, da bo zmagal duh obtožnice, ki jo je narekovala želja po zastraševanju in maščevanju.

Če bi bil pred dvajsetimi leti kdo napovedal fašistom, da bodo kdaj na samotnih pobočjih Matajurja in Mije odmevale puške upora, bi ga proglasili za blazneža. Kadar sem tiste čase na redkih obiskih Nadiške doline domačine pozdrabljal slovenski, sem dobil italijanski odzdrav. To se jim je zdelo samo po sebi umevno, čisto naravno že ob pogledu na mojo gosposko obleko. Moj »dober dan« jim je šele čez kak trenutek prišel do zavesti, da so se jim v toplem nasmehu zasvetile oči in so se zapletli v prijateljski razgovor. A kljub medsebojnemu zaupanju smo tiste čase tehtali vsako besedo. O vremenu, o letini, o težkih življenjskih pogojih na skopi zemlji, katera jih je vsako leto na stotine s krošnjo na hrbtu gnala v svet. In vsakokrat se mi je čudno milo storilo. Ljudstvo, ki se zaveda svojega jezika, a razen redkih izjem ne tudi svoje narodnosti. Na videz tihi ljudje, ki jih vznemirja samo boj za življenje; tihe vasi, ki na pol pozabljene visijo na pobočjih, ograjene z visokimi plotovi pred sosednimi duhovnimi oplivi. Fašisti si po zatrtju slovenščine v cerkvah zaradi tega kosa zemlje niso več belili glav. Asimilacija beneških Slovencev je bila zanje končana.

Dogodki med vojno so jim odprli oči; zavedeli so se, da so živeli v samoprevari. Novice, ki so prihajale iz Beneške Slovenije, so govorile o prebujenju tihih vasi. Ljudje so se začeli zavedati svoje narodne duše. Prebivalci ob Nadiži in Teru se še nikoli niso tako množično ovedeli, da so Slovenci. In da je njihova usoda povezana z usodo vseh bratov po krvi in jeziku. To pričajo besede iz pisma, ki je takrat mimo sovražnih zased prišlo na naš položaj v Trnovski gozd. »Rodili smo se v sužnosti,

kratili so nam pravico do izobrazbe, da se v nas ne prebudi narodna zavest. Nismo se smeli ozirati na vzhod, da bi vas ne spoznali... Pijanili so nas, da bi lahko z nami delali po svoji volji in da bi se ne zavedali sužnosti. Vendar naše krvi in našega jezika niso mogli izbrisati, klic narave se ne da zatreti...» To je bil krik Beneške Slovenije, tako so mislili in čutili njeni najboljši sinovi. To je bilo končno narodno prebujenje tega dela slovenske zemlje. Iskra narodne zavesti, ki je ponekod zagorela v visok plamen junaštva in požrtvovanja, je ljudstvu potisnila orožje v roke. Po dolgih stoletjih se je prvič zavedelo samo sebe in je bilo pripravljeno tudi umreti za narodno in socialno svobodo.

Fašisti so to gledali s stisnjenimi zobmi, a so bili takrat brez moči. Tega niso mogli preprečiti. V svojem srdcu so kot pomagači Nemcev vpadali v beneške vase in se znašali nad prebivalstvom z uboji, požigi, ropanjem in deportiranjem. Dolga je vrsta imen tistih beneških Slovencev, ki se nikoli več niso vrnili iz nacističnih taborišč smrti. Proti koncu vojne so trosili po vaseh letake z odkrito grožnjo vsem tistim, ki so se drznili priključiti osvobodilnemu gibanju. Značilno je, kako se ta grožnja ujema z vsebino današnje obtožnice. Toda beneški Slovenci se niso dali preplašiti. Niso izgubljali vere v pravičnost, upali so na osvoboditev, dasi so bili nazadnje prevarani v svojih pričakovanjih.

Danes visi nad beneškimi partizani grožnja obsodbe, namesto da bi bili deležni vsega priznanja, ker so se na strani zaveznikov udeležili boja proti fašizmu. Obtoženi so izdajstva domovine, kakor da nima vsak človek naravno pravico, da se zave svojega rodu in skuša združiti bodočo usodo s svojimi brati. Nad njimi izpolnjujejo svojo maščevalno grožnjo fašisti, ki so si za ta primer naredili lažno krinko rodoljubja. Zločinci, ki bi morali zaradi svojih hudodelstev sami stati pred sodniki, bi radi s tem procesom hkrati zastrašili beneške Slovence, ker jih vznemirja njihova prebujena narodna zavest.

Maščevanje in zastraševanje — drugače si tega ne moremo razlagati. In nihče nam ne more braniti, da bi ne bili s srcem pri sedemindesetih tovariših, ki čakajo v videmskih zaporih na najbolj nenavaden proces, kar smo jih zadnje čase doživeli. Skupaj z nami so se bojevali proti sopražnikom človeštva in umirali, z nami so upali, z nami delili zmage in razočaranja, ne moremo in ne bomo jih pozabiti. Če je našim sosedom kaj do tega, da naš sporazum ne bo le mrtva črka, temveč da bo prežet s srčno toplino, kar bi pomenilo njegovo trdnost in trajnost, potem ne bodo starih krivic pečatili z novimi krivicami. Treba je, da se končno vsi zavemo, da »krvi in jezika ni mogoče izbrisati in da se klic narave ne da zatreti«.

France Bevk